

УДК 340.1

*Богдан Іванович Андрусишин,
проректор з навчально-методичної роботи гуманітарних інститутів
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України*

ОСВІТНЄ ПРАВО ЯК ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Введення у дію законів України від 1 липня 2014 р. «Про вищу освіту», від 2 березня 2015 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» та інших нормативно-правових актів вчергове засвідчило важливість для держави освітньо-наукової сфери загалом, збереження інтелекту, який, на основі досвіду країн Європи і світу, виступає у ролі стратегічного ресурсу сучасної цивілізації. Першочерговими завданнями, що стоять перед науково-педагогічними колективами вищих навчальних закладів, є питання поглиблення «університетської автономії», «наукового супроводу навчального процесу», «зменшення максимального навантаження науково-педагогічних працівників», «збереження частки годин самостійної роботи студентів», поєднання освіти і наукових досліджень як одного з основних факторів забезпечення постійної інновації навчально-виховного процесу. Вирішення цих завдань неможливе без удосконалення освітнього законодавства України. Пріоритетним напрямом розвитку українських університетів є інтеграція передусім до європейського простору освіти, посилення співпраці з ВНЗ Німеччини, Великої Британії, Франції, Італії, Польщі, Фінляндії, Швеції, Литви, США, Японії, Китаю та ін.

Захід вже давно демонструє модель співпраці вищої школи і реального сектору, передусім механізм взаємовигідного співробітництва університетів і бізнесу. У новому Законі України «Про вищу освіту» закладено деякі реальні механізми співпраці, серед яких норма про участь у роботі Національного агентства з забезпечення якості освіти працедавців, залучення їх до процесу підготовки програм, навчальних курсів тощо.

Стає дедалі очевиднішим, що без потужної науки неможливо бути конкурентоспроможним у європейському та світовому науково-освітньому просторі.

На важливості використання науково-педагогічного потенціалу Національної академії наук України під час реалізації нового закону про вищу освіту наголосив її президент, академік Б. Патон у доповіді на звітній сесії загальних зборів НАН України за підсумками 2009–2014 рр. Він також зазначив, що важливо «зберегти систему, за якою Академія, її провідні наукові установи мають можливість в повному обсязі, в тому числі на засадах держзамовлення, здійснювати підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації» [1].

У той же час, як зазначено в Рекомендаціях парламентських слухань на тему «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави», схвалених Постановою Верховної Ради України від 11 лютого 2015 р. № 182-VIII, наголошується: «У сучасних умовах наука та науково-технічна сфера відіграють визначальну роль у ефективному розвитку економік передових країн світу та якісному покращенні життя громадян. Стрімко зростає наукоємність ВВП, збільшується кількість зайнятих у науково-технічній сфері, наращуються кошти на її фінансове та ресурсне забезпечення. Світовий ринок наукоємної продукції зростає в 2–2,5 рази швидше порівняно з темпами росту світової економіки.

В Україні за роки незалежності наука втратила функції впливу на соціально-економічний розвиток держави, до критичного рівня знизився показник вітчизняного науково-технічного потенціалу, що стало загрозою національній безпеці України.

На сьогодні серед зайнятого населення України частка вчених становить 0,49 відсотка, що у 3,5 раза менше, ніж 20 років тому. У 2011 році цей показник у Фінляндії становив 3,27 відсотка, у Данії — 3,16 відсотка, Ісландії — 2,96 відсотка, Туреччині — 0,68 відсотка. Втрачається зв'язок поколінь та перспективи сучасного розвитку науки.

Питома вага загального обсягу витрат на науково-технічну сферу в Україні у 2013 році становила 0,77 відсотка ВВП, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету — 0,33 відсотка ВВП. Водночас у 2012 році середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС у ВВП становив 2,06 відсотка. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії — 3,55 відсотка, Швеції — 3,41 відсотка, Данії — 2,99 відсотка, Німеччині — 2,92 відсотка, Австрії — 2,84 відсотка, Словенії — 2,80 відсотка, Франції — 2,26 відсотка, Бельгії — 2,24 відсотка, Естонії — 2,18 відсотка та Нідерландах — 2,16 відсотка.

Стійка тенденція до зменшення частки ВВП на витрати вітчизняної науки особливо загострилася упродовж 2010–2013 років. Як наслідок, у 2014 році на науку заплановано видатки на рівні 0,27 відсотка ВВП. Це найнижчий показник фінансування науки за весь час незалежності України.

Загальновідомо, що для самовідтворення наукової сфери її фінансування має проводитися на рівні не нижче 0,9 відсотка ВВП. Брак коштів та застарілість матеріально-технологічної бази науки суттєво обмежують можливості проведення в Україні наукових досліджень та їх виконання на світовому рівні» [2].

Нещодавно Україна приєдналася як асоційований учасник до рамкової програми Європейського Союзу (далі — ЄС) із досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Йдеться про найбільшу в історії семирічну, розраховану до 2020 р. спільну європейську програму з бюджетом до 80 млрд євро, ухвалюючи яку ЄС заявив про готовність покласти науку та інновації в основу свого подальшого розвитку.

Долучення до програми дає українським науковцям рівні з їхніми європейськими колегами права як при змаганні за численні гранти програми, так і при їх виконанні.

Міністерство освіти і науки України сподівається на те, що участь у програмі «Горизонт 2020» не лише дасть потужний імпульс розвитку науки та високотехнологічних інновацій, а й природним шляхом змінить увесь ландшафт нашої науки, стане стимулом для учених із провідних ВНЗ та наукових установ працювати у європейському правовому полі. Розвиток «високих технологій» (зокрема, в ІТ-секторі) може забезпечити Україні половину ВВП. Задля реалізації таких можливостей треба максимально сприяти поєднанню науки, освіти та інноваційного виробництва. У комітеті з питань науки і освіти Верховної Ради України зареєстровано проект Закону України «Про реалізацію експерименту в навчальній сфері інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення рівня компетентностей».

У названій вище Постанові Верховної Ради України позитивно оцінено законодавство у науково-технічній сфері у перші десятиріччя незалежності України, що загалом створило сприятливі умови для розвитку вітчизняної науки та економіки держави, водночас наголошено, що «шляхом внесення змін та призупинення діючих норм законів воно втратило стимулюючі чинники розвитку науки, особливо в частині реалізації прикладних розробок, їх упровадження та створення ринку інтелектуальної власності» [2]. У ній також зазначено, що Державна казначейська служба України безпідставно обмежує та затримує перерахунок коштів наукових установ та вищих навчальних закладів, зароблених за рахунок грантів, договорів з іноземними партнерами, як наслідок зривається їхня участь у міжнародних програмах наукових досліджень, зокрема у науковій програмі ЄС «Горизонт 2020» [2].

Тому серед негайних та ефективних заходів, спрямованих на збереження існуючого науково-технічного потенціалу України та підвищення ефективності його використання для подолання кризових явищ в економічному та соціальному житті, передбачено створення «чіткої законодавчої та нормативно-правової бази», оскільки без «ефективної інституційної системи її використання швидко втрачаються можливості належним чином розвивати наукові дослідження, оперативно впроваджувати їх результати, реагувати на світові науково-технологічні досягнення та ефективно використовувати їх у національних інтересах» [2].

Аналіз філософської, політологічної та педагогічної літератури останніх років свідчить, що розробці методологічних та інших проблем науки та освіти приділяється значна увага у працях В. Андрущенка, І. Зязюна, Є. Краснякова, В. Кременя, В. Литвина, М. Михальченка, С. Ніколаєнка, В. Савельєва, Т. Фінікова та ін.

У цьому контексті в Інституті держави і права ім. В. М. Корещького НАН України було опубліковано низку комплексних та індивідуальних монографій (В. Журавський, О. Зайчук, О. Копиленко, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, В. Сіренко, Ю. Шемшученко та ін.).

Останнім часом серед українських науковців посилилася увага до вивчення проблем освітнього права. Зокрема, варто назвати докторську дисертацію А. Гуза «Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні (1991–2007 рр.): історичний і теоретико-методологічний аспект», а також кандидатські дисертації з цієї проблематики, захищені І. Геєць, Н. Дубчак, О. Кархут, Н. Опольською, І. Сагайдак, С. Шитим та ін.

«Освітнє право» України, яке, на нашу думку, поки що перебуває на стадії формування як окрема нова самостійна спеціальна галузь права, повинно бути адаптоване, «працювати на випередження» у пошуках відповіді на виклики майбутнього. Фахівець вже недалекого майбутнього повинен вирізнятися особливою мобільністю, здатністю адаптуватися до швидкоплинних змін умов життя, культурного середовища і колективів, опанування нових професій. Освітнє право України повинно орієнтуватися на показники глобальної мобільності людини, головними серед яких є універсальна освіта, здатність працювати у напруженому ритмі, мобілізуватися і вчитися все життя. За такого підходу до глобальної людини, безперечно, у жертву будуть принесені передусім права людини, які забезпечують її існування як вищої соціальної цінності (економічні, соціальні, культурні та ін.).

До системи цих прав за Конституцією України належать: право на працю (ст. 43); на страйк (ст. 44); на відпочинок (ст. 45); на соціальний захист (ст. 46); на житло (ст. 47); на достатній життєвий рівень (ст. 48); на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування (ст. 49); на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50) [3, с. 159].

Останнім часом для окремих категорій працівників актуалізувалася проблема забезпечення права на соціальний захист, яка включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття із незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

У книзі «Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні» наголошується, що це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом (ст. 46 Конституції України).

Видами соціального захисту є: матеріальне забезпечення; соціальне обслуговування; встановлення особливих правових режимів щодо реалізації соціальних прав громадян. Конкретними формами соціального забезпечення є: пенсійне забезпечення; забезпечення допомогою; забезпечення догляду та надання пільг. Серед випадків, з якими закони пов'язують виникнення права громадян на той чи інший вид соціального захисту, ст. 46 Конституції України встановлює такі юридичні факти: повна, часткова або тимчасова втрата працездатності; втрата годувальника; безробіття із незалежних від особи обставин, старість та ін.; народження дитини; смерть громадянина; факт роботи на певних посадах чи за певних умов; утримання трьох і більше дітей; наявність неповної сім'ї; статус особи.

Під умовами надання певного виду соціального захисту маються на увазі юридичні факти, які визначають якісні характеристики того чи іншого виду, тобто впливають на його розмір. Наприклад, для пенсійного забезпечення: тривалість суспільно-корисної діяльності, група інвалідності, заробіток заявника чи годувальника, сімейний стан, наявність утриманців, норматив розрахунку. Для забезпечення певного догляду: статус особи, яка забезпечує догляд.

Правовою основою функціонування державної системи соціального страхування є Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р. з наступними змінами і доповненнями, закони України від 23 вересня 1999 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», від 2 березня 2000 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», від 18 січня 2001 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням», від 9 липня 2003 р. «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з наступними змінами і доповненнями та інші законодавчі акти. Відповідно до цих актів пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування і мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством.

Крім соціального страхування, чинним законодавством передбачено виплату соціальної допомоги непрацездатним, малозабезпеченим громадянам і найменш захищеним категоріям населення за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Це виплата соціальної пенсії особам, що не мають права на трудову пенсію, надання допомоги і пільг сім'ям, що виховують дітей, обслуговування пенсіонерів, інвалідів, одиноких непрацездатних громадян у будинках-інтернатах і допомоги вдома, надання натуральної допомоги малозабезпеченим громадянам шляхом забезпечення безоплатними обідами, одягом, паливом, пільгами щодо квартирної плати тощо [3, с. 165–166].

Також для учнів і студентів законодавством передбачено такі пільги, як безоплатне харчування у початкових школах, безоплатне підвезення учнів сільських шкіл до місця навчання, зменшена оплата проїзду на залізничному транспорті, пільгова оплата проживання у гуртожитках тощо.

Певні гарантії передбачаються законодавством для педагогічних і науково-педагогічних працівників, зокрема: створення належних умов праці, побуту та відпочинку, медичне обслуговування, правовий, соціальний, професійний захист; підвищення кваліфікації; встановлення вищих посадових окладів за наукові ступені та вчені звання; заборона залучати учасників навчально-виховного процесу до робіт, не пов'язаних із навчанням, і відволікати від виконання професійних обов'язків, крім випадків, передбачених законом [3, с. 176].

Поділяємо думку авторів монографії «Соціальний вимір правової системи: реальність та перспективи» Н. Оніщенко та Н. Пархоменко про те, що «в центрі уваги юридичної науки сьогодні мають бути проблеми, пов'язані з відсутністю системного правового регулювання, правової конкретизації та реалізації положень про демократичну, соціально-правову державу, забезпечення державою не лише внутрішнього порядку і зовнішньої безпеки, а й відповідальності за добробут громадян, наповнення конституційного положення щодо визнання України соціальною державою, реальним змістом.

Крім того, має бути системно осмисленим підхід до людини не тільки як до індивіда з відповідними споживачькими інтересами, а як унікальної особистості, потенціал якої може бути реалізований лише у відповідному культурно-правовому середовищі. Йдеться також про вплив соціокультурного чинника на становлення правової системи і зворотного впливу правової системи на соціокультурну сферу» [4, с. 5–6].

Також науковці зазначають: «У конституціях ряду держав, у тому числі і в Україні, проголошується утвердження соціальної держави. Цей тип організації державного і суспільного життя засновано на пріоритеті соціальних цінностей, насамперед права людини на гідне життя. Концептуальне ядро теорії соціальної держави складає положення про зростаючу відповідальність держави за добробут, розвиток і безпеку громадян. Правова система покликана вирішувати соціальні, міжнаціональні та інші конфлікти на підставі поваги інтересів і вимог всіх суб'єктів суспільного життя, національної солідарності, забезпечення національної злагоди, громадянського миру, надання соціальної орієнтації розвитку економіки. Правова система розглядається як умова формування цивілізованого суспільства, в якому основним призначенням держави є служіння йому (суспільству), забезпечення “цивілізованого” способу життя» [4, с. 25].

Водночас у монографії наголошено, що «слід врахувати і те, що реалізація ідеї соціальної держави пов'язана з певними негативними моментами, зокрема:

- непомірні державні витрати на соціальну сферу можуть призвести до економічної кризи, обвалу економіки;
- завжди залишається можливість надмірних соціальних претензій населення, що може послаблювати принцип власної відповідальності громадян» [4, с. 28].

Автори акцентують увагу на необхідності формування системи права і правової системи, яке не завершилося, а перебуває на стадії оновлення, а також кодифікації базових галузей права. Вони вказують на те, що потребують «невідкладної розробки і прийняття кодекси або закони, спрямовані на реалізацію соціальних, культурних та інших прав і свобод людини та громадянина: Кодекс про працю України, Кодекс про ядерну безпеку України, Екологічний кодекс України, Соціальний кодекс України, Кодекс про охорону здоров'я громадян України тощо. Недостатньо врегульованою залишається і духовна сфера: потребують нових або оновлених законів сфера інформації, культури, охорони культурної спадщини та ін.» [4, с. 107]. До згаданого переліку цілком справедливо можна віднести й «освітнє право».

Зокрема, Н. Оніщенко та О. Зайчук наголошують на тому, що «право — це цілісна атрибутивна характеристика суспільства, чинник впорядкування його життя в конкретному специфічному аспекті. Соціум, проаналізований з погляду того, як в ньому функціонує право, і являє собою правову систему як практичний механізм правового регулювання — подібно до того, як проаналізований з погляду здійснення в ньому продуктивно виробничої функції він дає уявлення про його економічну систему (устрій), а розглянутий з точки зору його владної організації — про його політичну систему» [5, с. 165].

Говорячи про «освітнє право», треба звернути увагу на багато складних питань і розмаїття відносин у галузі освіти, які регулюються не лише правовими, а й іншими соціальними нормами, а також включають у себе велику кількість методичних вимог.

Слід зауважити, що у галузі освіти виникають різноманітні відносини: щодо управління освітніми закладами, які врегульовуються нормами адміністративного права; податкові відносини — нормами фінансового права; майнові відносини — нормами цивільного права; трудові відносини, які виникають між професорсько-викладацьким складом, іншими співробітниками, з одного боку, й освітнім закладом, з другого боку, — нормами трудового права; питання працюючих пенсіонерів — правом соціального забезпечення тощо. Але найголовнішими є ті відносини, які виникають у процесі освіти між викладачами і студентами. Зазначені відносини також регулюються певними соціальними нормами і принципами. Їхня природа передусім пов'язана із фактором передачі інформації. Весь процес викладання в Україні відбувається у межах конституційних свобод, наукової та інших видів творчості. Право на освіту гарантовано ст. 53 Конституції України, тобто в системі предмета регулювання «освітнього права» особливе значення мають норми конституційного права, пов'язані з реалізацією учнями і студентами свого конституційного права на освіту.

У сучасній юридичній літературі право на освіту, поряд із правом на навчання рідною мовою, свободою наукової, технічної та художньої творчості, відноситься до культурних прав і свобод, які передбачають можливість збереження та розвитку національної самобутності людини, доступу до досягнень свого народу, всього людства, їх засвоєння та використання, участь у подальшому їх розвитку, можливість участі у науковому житті тощо [6, с. 51]. Також існує думка, що право на освіту належить до соціальних прав. Звичайно, соціальний зміст присутній у будь-якому праві людини, так само, як і економічна складова є у змісті різних прав людини, а не лише у праві на освіту. Найповніше соціальні фактори права на освіту проявляються через його трактування як основи культурних прав людини і громадянина. Права людини умовно можна кваліфікувати на основі сфери їх реалізації. У цьому контексті у соціальній сфері реалізується право на працю, соціальне забезпечення, житло, відпочинок, охорону материнства і дитинства, належний життєвий рівень тощо. Право на освіту посідає центральне місце серед культурних прав, без нього значущість інших знижується або взагалі втрачається. Іноді в юридичній літературі можна зустріти класифікації, у яких виділяються соціально-економічні права, соціокультурні права і свободи та ін. [7, с. 93–94].

Ситуація, що склалася в нашій країні, все частіше змушує говорити про виживання науки, а не про її розвиток. Прийняте Верховною Радою України нове пенсійне законодавство також

не сприяє зростанню престижності праці науково-педагогічного працівника. Низькі зарплати і відсутність перспектив гальмують приплив талановитої молоді у науково-педагогічну сферу.

У зазначеному контексті Постановою Верховної Ради України від 11 лютого 2015 р. № 182-VIII серед низки інших важливих заходів влади Міністерству соціальної політики України доручено «підготувати пропозиції щодо внесення змін до законодавчих актів України з підвищення соціального статусу наукових працівників і вчених, їхньої мотивації до наукової діяльності», а також «концепцію державної цільової програми щодо житла для молодих учених, спрямованої на створення сприятливих умов для роботи молоді в науковій сфері, яка у тому числі передбачатиме механізми надання державної іпотеки на особливих умовах молодим ученим, доступних кредитів на придбання житла, пропозиції щодо надання службового житла тощо» [2].

Положення Закону України від 2 березня 2015 р. № 213-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» торкнулися значної частини діячів науки, викладачів вищих навчальних закладів, які мають право на отримання так званої наукової пенсії.

Нововведення, які вводяться у пенсійне забезпечення, мають, за підрахунками Міністерства соціальної політики України, зекономити 3,9 млрд грн. Але чи реальною є обіцянка поновлення попереднього рівня пенсій у 2016 р., адже зобов'язання держави перед різними пенсійними програмами (доплата до надбавок та підвишень, передбачених різними законами України) становить 61,8 млрд грн, а дефіцит бюджету Пенсійного фонду України визначено у розмірі 15,1 млрд грн [8].

Відомо, що основною передумовою забезпечення стабільності соціальних виплат є реальний сектор економіки, її нормальний розвиток. Вже з 1 грудня 2015 р. Урядом України, як результат реалізації реформ, закладено 13 % підвищення зарплат і пенсій. Тож зростання невід'ємно пов'язано з реалізацією і розвитком реальних економічних реформ, передусім створенням умов для ведення вільного бізнесу, боротьбою з корупцією, рейдерством.

Головним мотивом відміни спецпенсій з точки зору авторів пенсійної реформи є встановлення соціальної справедливості і пошук нових джерел наповнення Пенсійного фонду України. На думку Міністра соціальної політики України П. Розенка, яку він озвучив у прямому ефірі радіо «Ера» 31 березня 2015 р., не можуть бути різні нарахування у звичайної людини (15 %) та, наприклад, у суддів (90 %). У зв'язку із цим Пенсійний фонд України готує проект закону про єдиний спосіб нарахування пенсій відповідно до Закону України «Про єдине загальне пенсійне страхування».

Однак у зазначеному контексті не треба забувати про «заморожену» протягом багатьох років ст. 57 Закону України «Про освіту», яка передбачає пенсію для освітян не нижче, ніж середня у пенсіонерів-промисловців, за активізацію якої мляво нагадували профспілки протягом довгого періоду. Залишається відкритим питання: чи вдасться досягнути заявленої соціальної справедливості при завідомо нерівних стартових умовах спецпенсіонерів, передусім для науково-педагогічних працівників?

На нашу думку, на загальнотеоретичному рівні на увагу і реалізацію заслуговує практика передових європейських країн, яка себе виправдала у житті. Йдеться про поступове введення поряд із солідарною системою пенсійного забезпечення для теперішніх пенсіонерів та людей передпенсійного віку, яка вичерпала себе, накопичувальної системи, старт якої заплановано на 1 січня 2017 р., як інструменту для молодих людей для формування свого майбутнього. До цього на запровадження накопичувальної системи не зважувався жоден український уряд.

Ще раз наголосимо на тому, що будь-яка реформа, зокрема й пенсійна, можлива лише на тлі зростання, а не падіння економіки. Важливим завданням влади є системна законотворча і правотворча робота, кодифікація, зокрема й у галузі освітнього і пенсійного законодавства.

Список використаних джерел

1. *Сесія* Загальних зборів Національної академії наук України, присвячена основним підсумкам діяльності НАН України у 2009–2014 роках і основним завданням наступного періоду [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?fn1=ID&fft=Eq&ffv1=2316>.
2. *Про Рекомендації* парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» : Постанова Верховної Ради України від 11 лю-

того 2015 р. № 182-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/182-19>.

3. *Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні* / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — К. : Юридична думка, 2008. — 252 с.
4. *Оніщенко Н. М.* Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи : моногр. / Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко. — К. : Юридична думка, 2011. — 176 с.
5. *Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження)* : моногр. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. — К. : Фелікс, 2007. — 400 с.
6. *Конституційне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка.* — К. : Юридична думка, 2008. — Т 2. — 800 с.
7. *Андрусишин Б. І.* Освітнє право України: проблеми та перспективи // Юридичний журнал. — 2011. — № 1 (103). — Січень. — С. 91–100.
8. *Голос України.* — 2015. — 31 берез.

Андрусишин Б. І. Освітнє право як інтеграційний чинник українського суспільства

У статті аналізується роль та вплив освітнього законодавства на інтеграційні процеси в Україні, роль науки та освіти у забезпеченні соціально-економічного та духовного розвитку країни, ефективного використання їх досягнень для забезпечення національних інтересів. Розглянуто негативні тенденції та ризики, викликані переважно відсутністю ефективної системи державного управління наукою, надмірною зарегламентованістю фінансової діяльності вищих навчальних закладів. Увагу зацентовано на необхідності створення чіткої законодавчої та нормативно-правової бази для розвитку вітчизняної науки й освіти, її інтеграції у європейський науковий та освітній простір.

Ключові слова: освітнє право, інтеграційні процеси, вища школа.

Андрусишин Б. И. Образовательное право как интеграционный фактор украинского общества

В статье анализируется роль и влияние образовательного законодательства на интеграционные процессы в Украине, роль науки и образования в обеспечении социально-экономического и духовного развития страны, эффективного использования их достижений для обеспечения национальных интересов. Рассмотрены негативные тенденции и риски, вызванные в значительной степени отсутствием эффективной системы государственного управления наукой, чрезмерной зарегламентированностью финансовой деятельностью высших учебных заведений. Акцентируется внимание на необходимости создания четкой законодательной и нормативно-правовой базы для развития отечественной науки и образования, ее интеграции в европейское научное и образовательное пространство.

Ключевые слова: образовательное право, интеграционные процессы, высшая школа.

Andrusyshin B. Educational law as an integration factor Ukrainian society

The role and impact of education legislation on integration processes in Ukraine, the role of science and education to ensure the socio-economic and cultural development of the country, effective use of their achievements to ensure the national interests. Considered negative trends and risks caused by lack of largely effective system of governance of science, excessive regimentation financial activities of higher education institutions. Attention is focused on the need to creation clear legislative and legal and regulatory framework for the development of national science and education its integration into the European scientific and educational space.

Key words: education legislation, integration processes, Graduate School.